

Decraratzione universale de is diritos linguísticos

Cunferèntzia Internatzionale asua de is diritos linguísticos, Barcellona 1996

Presentada

Is istituzziones e is Organizazziones non governativas chi ant firmadu custa Decraratzione Universale de is diritos linguísticos, chi si sunt atobiadas in Barcellona de su 6 a su 9 de lampadas de su 1966, cunsiderende sa Decraratzione Universale de is Diritos de s' ómine de su 1948, chi in su preambolo afrimat " Sa fede in is diritos de s' ómine de prus importu, in sa dignidade e in su valore de sa pessone umana, in sa ugualiantzia de is diritos de s' ómine e de sa fémina" e chi in s' artículu 2, istabbilit ca " a dogna pessone ispetant totu is diritos e totus is libbertades" chentza distintzione peruna de arratza, colore, sessu, limba, religione, opinione política o de atra genia, de origine natzionale o sociale, de arrichesa, de naschida o de atra cunditzione";

Postu in contu su Pato internatzionale chi pertocat is diritos civiles e políticos de su 16 de nadale de su 1966(artículu 27) e su Patu Internatzionale chi pertocat is diritos económicos , sociales e culturales de sa propria data in ue in is preambolos si narat, ca sa pessone no est líbbera si non due sunt is cunditzones chi di cunsentint de godere de is diritos civiles e políticos e de is diritos económicos, sociales e culturales;

Posta in contu sa risolutzione n° 47/ 135 de su 18 de nadale de su 1992 de s' Assemblea generale de sa organizatzione de is nazziones Unias (Decraratzione de is diritos de is pessones chi appartenint a is minorias nazzionales o ètnicas, religiosas e linguísticas);

Cunsiderende is decraratziones e is cunventziones de su Cunsígiu de s' Europa, comente sa Cunventzione europea pro s' amparu de is diritos de s' ómine e de is libbertades de prus importu de su 4 de santandria de su 1950 (artículu 14), sa Cunventzione de su Cunsígiu de is Ministros de su Cunsígiu de s' Europa de su 29 de lampadas de su 1992, pro mesu de sa cale est istetia adotada sa Carta Europea asua de is limbis regionales o de minoria, sa Decraratzione de su atóbiu de su Cunsígiu de Europa de su 9 de santandria de su 1993,chi pertocat is minorias nazzionales, e sa Cunventzione- cuadro pro s' amparu de is minorias nazzionales de su mese de santuandria de su 1994;

Cunsiderende sa Decraratzione de Santiago de Compostela de su Pen Club International e sa Decraratzione de su 5 de nadale de su 1993 de su Cumitau de tradutziones e diritos linguísticos de su Pen Club International chi pertocat sa proposta de fàghere una cunferèntzia mundiale asua de is diritus linguísticos;

Cunsiderende ca, in sa Decraratzione de Recife (Brasile) de su 9 de santuaine de su 1987, su XXII seminàriu de su sótzium internatzionale pro sa creschida de sa comunicatzione interculturale aiat racumandadu a is Nazziones Unidas de pigare is misuras necessàrias pro fàghere adotare e apricare una Decraratzione universale de is diritos linguísticos; Cunsiderende sa Cunventzione n. 169 de su 26 de lampadas de su 1989 de sa organizatzione internatzionale de su tribàgliu, chi pertocat is pópulos indígenos in is Nazziones indipendentes;

Cunsiderende ca sa Decraratzione Universale de is diritos colletivos de is pópulos, adotada in su mese de maju de su 1990 a Barcellona, decrarat ca dogna pópulu tenet su diritu de inditare e isvilupare sa cultura cosa sua, sa limba e is régulas de organizatzione e, po custu, de si dotare de is istruturas políticas cosa sua, de educatzione, de comunicatzione e de amministratzione pública in unu quadru políticu a parte;

Cunsiderende sa decraratzione finale de s' assemblea generale de sa Federatzione Internatzionale de is maistos de is limbis bias adotada a Pècs (Ungheria) su 16 de austu de su 1991 chi racumandat ca " Is Diritos linguísticos depent essere cunsacrados comente diritos de

prus importu de s' ómine";

Cunsiderende su raportu de sa Cumisione de is Diritos de s' ómine de su cunsígiu económicu e sociale de is Natziones Unidas, de su 20 de arbile de su 1994, asua de su testu provisoriu de sa decrarazione de is diritos de is pópulos indígenos, chi cunsiderat is diritos de dognunu pro mesu de is diritos colletivos;

Cunsiderende su testu provisoriu de sa Decrarazione de sa Commissione interamericana de is diritos de s' ómine asua de is diritos de is pópulos indígenos, adotada in sa 1278° sessione de su 18 de capudanni de su 1995;

Cunsiderende ca sa majoria de is limbas de su mundu chi sunt pro si che ispèrdere appartenint a pópulos non soberanos e ca duas de is principales arresones chi impedint sa creschida de custas limbas sunt sa auséntzia de autonomia política e sa pràtica de is Istados chi imponint is istruturas política e amministrativas cosa issoro e sa limba cosa issoro;

Cunsiderende ca s' invasione, sa colonizazione e sa ocupazione, diasi comente atos cosas de subordinazione política, económicu o sociale, implicant s' imposizione diretta de una limba istranza o assumancu una bisura atrogolada de su valore de is limbas e cumportant sa nascida de atitudines linguísticas gerarchizantes chi intacant sa lealtade linguística de cussos chi da foedant; ponende in contu ca pro custas arresones, is limbas de cuddos pópulos chi sunt soberanos sunt rafrontadas a unu processu de sostituzione linguística chi si depet a una política chi favorit sa limba de is antigas poténtzias tutelares;

Cunsiderende ca s' universalidade depet abbarare asua de sa cuncetzione de sa diversidade linguística e culturale chi binchet is tendenzias omogeinizatrices e is tendenzias a su isolamentu;

Cunsiderende ca, pro garantire una cunviventzia armonica intra de is comunidades linguísticas, bisonzat istabbilire princíprios de órdine universale chi potzant assicurare sa promotzione, s' arrispetu e s' impreu públicu e privau de dogna limba;

Cunsiderende ca is diferentes fatores de órdine non linguísticu (istoricos, políticos, territoriales, demogràficos, económicos, socioculturales, sociolinguísticos) faghent nàschere problemas chi isperdent medas limbas e ca pro custu tocat a esaminare is diritos linguísticos in una prospetiva globale, pro chi podere aplicare solutziones adeguadas;

Ischende ca una decrarazione universale de is diritos linguísticos diventat necessària pro chi currèzere is iscuilibrios linguísticos e assicurare su arrispetu e sa prena froridura de totus is limbas e istabbilire is princíprios de una paghe linguística plenaria e giusta, comente cosa de importu mannu pro su de bìvere in paris;

Decrarant ca

Sa situatzione de dogna limba, postas in contu tutus is cosas inditadas inoghe fintzes a commo, est su resultadu de sa interatzione de fatores de natura politico- giuridica, ideològica istòrica, demogràfica, territoriale, económicu, sociale, culturale, linguística, sociolinguística, interlinguística e sugetiva. Custos fatores si inditant comente:

- Sa tendenzia unificadora de sa majoria de is Istados a amminguare is diferéntzias e a incoragire atitudines negativas pro is pluralidades culturale e pro su pluralismu linguísticu;

- Su procesu de globalizazione de sa economia e de su mercau de s' informatzione, de sa comunicatzione e de sa cultura, chi atropigliat is formas de interatzione chi assigurant sa coesione interna de dogna comunidade linguística.

- Su modellu de creschida económicu promoviu de is grupos económicos trasnatzionales chi pretendet de identificare sa deregolamentazione cun su progressu e su individualismu competitivu cun sa libbertade, faghinde in modu chi totu custu comportat ineguagliantias economicas, sociales, culturales e linguisticas.

Sa premeta de is comunidades linguisticas, chi non tenent autonomia política, chi sunt cumpostas de pagas pessones, chi tenet una economia precaria, e chi tenent una limba non codificada, est mala e si che podent isperdere mescamente si non benint postos in pratica custos obbjetivos:

- In una prospetiva política, pentzare a una organizzazione de is diversidades linguisticas chi potzat cunsentire sa partecipazione de is comunidades linguisticas a custu modellu nou de creschida.

- In una prospetiva culturale, faghene compatibile su logu de comunicatzione mundiale cun sa partecipazione giusta de totu is populos, de totu is comunidades linguisticas e de totu sa gente a su processu de creschida.

- In una prospetiva económicu, fundare una creschida forte asua de sa partecipazione de totus, asua de s' arrispetu de s' ecuilibriu ecologicu de sa sociedade e asua de is raportos giustos intra de totus is limbas e totu is culturas.

Custa Declarazione pro incomintzare pigat in cunsiderazione is comunidades linguisticas e non is Istados. Custa declarazione si che collocat in su quadru de s' afortigamentu de is istitutziones internatzionales chi podent assicurare una creschida giusta pro totu s' umanidade, fintzes pissighinde s' obbjetivu de favorire s' organizzazione de unu quadru políticu de is diversidades linguisticas fundadas asua de s' arrispetu, de s' armonica cunviventza e de sa difesa de s' interessu generale.

Titulu preliminaru

Precisatziones concetuales

Artículu 1

1. Custa Declarazione cunsiderat comente comunidade linguistica dogna sotziedade umana chi bivende de sempre in unu logu, arreconnoto o mancu, s' identificat comente pópulu e at isvilupadu una limba comuna comente mezu de comunicatzione naturale e de unidate culturale intra de totu cuddos chi sunt in parte. Sa peràula limba propria a unu territóriu inditat su idioma de sa comunidade istoricamente istabilida in su territóriu etotu.
2. Custa declarazione comintzat de su principiu chi is diritos linguisticos sunt tantu de unu cantu de totus e adotat comente referentza pro is diritos linguisticos su fatu de una comunidade linguistica istorica in logu cosa sua, chi si depet cunsiderare non solu comente area geografica in ue bivint custa comunidade, ma fintzes comente logu sociale e funzionale indispensabbile pro sa creschida de sa limba. Dae totu custu nde calat sa progressione e sa continuitate de is diritos de is grupos linguisticos immentuados in su coma V de custu articulu e de is pessones chi bivint foras de su territóriu de sa comunidade issoro.
3. Pro is finalidades inditadas in custa Declarazione benint cunsiderados comente abitanti in su territóriu cosa issoro e in parte a una comunidade linguistica is grupos:

- i) Partzidos de is atos de sa comunidade cosa issoro de làcanas políticas o amministrativas;
- ii) Collocados istoricamente in unu logu geogràficu reduidu e inghiriau de genti de atras comunidades linguísticas
- iii) Collocados istoricamente in un logu geograficu chi cundividint cun pessones de atras comunidades linguísticas chi tenent antecedentes istoricos uguals.
 - 1. Custa decrarazione cunsiderat a sa propia manera, is pùpulos nomades aintru de is logus istoricos inue si ispostant o is pùpulos chi tenent sa gente chi bivit ispaltzighinada in su logu, comente comunidades linguísticas in su propiu territóriu istoricu.
 - 2. Custa Decrarazione cunsiderat comente grupu linguisticu dogna grupu sociale inue sa gente foeddat una limba e bivit in su logu de una atra comunidade linguística, ma chi non tenet antecedentes istoricos uguals, diasi comente sunt is emigraos, is fuzitivos e totu is pessones de sa dispora.

Artículo 2

- 1. Custa Decrarazione narat ca, candu comunidades diferentes o grupos linguísticos cundividint unu territóriu uguale, is diritos inditados in custa decrarazione depent essere esercitados arispetende-si s'unu cun s' atru e essere amparados cun is prus mannas garantzias democráticas.
- 2. Pro istabilire unu bonu eculibriu sociolinguisticu, diat a essere su de definire s' articolazione apropiada intra de is diritos de custas comunidades o grupos linguísticos e de is pessones chi sunt in parte, bisantzat de pònnere in contu atos fatores a parte is antecedentes istoricos in su territóriu cunsideradu e democraticamente espressadu. Pro mesu de custos fatores, chi tentos in contu podent cumportare unu tratamentu compensatoriu chi depet permíttere uno rieculibriu, figurant su caratere forzadu de is migratziones chi ant portau a sa cunviventzia de diferentes comunidades o grupos e su gradu de precariedade política, socio-economica e culturale chi custas comunidades tenent.

Artículo 3

- 1. Custa Decrarazione cunsiderat comente diritos de sa pessone inalienàbbiles chi podent essere impreados in dogna occasione:
 - Su diritu de essere riconnotu comente parte de una comunidade linguística;
 - Su diritu de foedare sa limba cosa sua in sa domo e in sa bia;
 - Su diritu de impreare su nùmene cosa sua
 - Su diritu de si pònnere a sótzio cun atras pessones de sa comunidade linguística de orìgine;
 - Su diritu de remonire e fàghere crèschere sa propia cultura;
 - totu is atos diritos chi andant in paris a sa limba inditados in su Patu Internatzionale de is diritos civiles e políticos de su 16 de nadale de su 1966 e de su Pato Internatzionale de is diritos económicos, sociales e culturales de data uguale.
- 1. Custa Decrarazione cunsiderat ca is diritos colletivos de is grupos linguísticos podent cumportare, a parte is diritos inditados in su artículo de in antis e cunforma de is dispositziones de su coma 2 de s' articulo 2:
 - Su diritu pro dogna grupu de pòdere imparare a is atos sa limba e sa cultura cosa sua;
 - Su diritu pro dogna grupu de pòdere impreare is servitzios culturales;
 - Su diritu pro dogna grupu a una preséntzia bene partzia de sa limba cosa sua e de sa cultura cosa sua in is mezos de comunicatzione de massa.

- Su diritu pro dognunu chi est in parte de unu grupu imentuadu de si intendere rispondere in sa limba cosa sua in is relatas cun is poderes pùblicos e cun is poderes socio economicos.

1. Is diritos de is pessones e de is grupos linguísticos immentuados non depent istrobbare is relatziones cun is comunidades linguísticas ospitantes o cun sa integratzione issoro in custa comunidade.

Artículo 4

1. Custa Decraratzione cunsiderat ca is pessones chi si movent e chi fissant sa propia residentzia in su territóriu de una comunidade linguística diferente de sa issoro tenent su diritu e su dovere de tennere unu cumportamentu integrativu a fache de custa comunidade. S' integratzione est inditada comente una socializatzione complementare de is pessones pro fàghere in modu chi potzant muntènnere is caràteres culturales de origine fintzes cundividende cun sa siedadade chi di zat acatu referentzias suficientes, valores e cumportamentos pro non chi tennere dificultades prus mannas de cussas chi podent agatare cuddos de is comunidades ospitantes, in sa vida sociale e professionale.
2. Custa Decraratzione cunsiderat ca s' assimilatzione - diat a essere s' aculturatzione de is pessones in sa sociedade chi di zat acatu in manera de cambiare is caraterísticas culturales de origine cun referentzias, valores e cumportamentos propios de sa sociedade de acoglientza - non depet mai essere forzada , ma depet essere su resultadu de unu seberu fatu cun libbertade.

Artículo 5

Custa decraratzione comintzat de su fatu ca is diritos de totu is comunidades linguísticas sunt uguals e indipedentes de su istatutu giurídico o políticu de sa limba comente limba ufficiale, regionale o de minoria; Sa espressione " Limba regionale" e " limba de minoria" non podent essere impreadas in custa decraratzione, puite ca benint impreada pro impiticare is diritos linguísticos de una comunidade, fintzes si su de reconoschere una limba comente limba de minoria o regionale podet fatzilitare su esercítziu de crachi diritu.

Artículo 6

Custa Decraratzione escludit ca una limba potzat essere cunsiderada comente popia a unu territóriu cun s' iscusa ca custa est sa limba ufiziale de su Istadu o ca benit pro traditzione impreada in su territóriu comente limba amministrativa o in su cuadru de crachi atividade culturale.

Títulu primu

Principios generales

Artículo 7

1. Totu is limbass sunt s' espressione de una identidade culetiva e de unu diferente modu de biere e descriere sa realtade; dae custu issas depent beneficiare de is cunditzones necessarias pro su prenu isvilupu in totu is settores.
2. Dogna limba est una realtade costituita de una coletividade e est in sa comunidade chi sa limba est posta a dispositzione de totu cuddos chi sunt in parte comente instrumentu de unidade, de identidade, de comunicatzione e de espressione creativa.

Artículo 8

1. Dogna comunidade linguística tenet su diritu de ordintzare e de gestire is propias risorsas cun s' iscopu de assicurare s' impreu de sa limba in totus is setores de sa vida sociale.
2. Dogna comunidade linguística tenet su diritu de disporre de is mezos necessàrios pro assicurare sa trasmissione e su de muntènnere sa limba cosa sua.

Artículo 9

Dogna comunidade tenet su diritu de codificare, de uniformare, de preservare, de isvilupare e de promovere su sistema linguisticu, chentza interferentzias indotas o forzadas.

Artículo 10

1. Totu is comunidades linguisticas sunt iguales in diritu.
2. Custa deccrarazione cunsiderat inamissibbiles dogna discriminazione contra una comunidade linguística fundada asua de criterios comente su gradu de sovranidade politica, sa situatzione sociale, económica o atru o asua de su livellu de codificatzione, atualizatzione o modernizatzione chi siat de ostaculu a sa limba.
3. Pro appricare su princípiu de uguagliantzia, depent essere pigadas totus is misuras necessarias pro faghene in modu chi custa ugualidade siat efetiva.

Artículo 11

Dogna comunidade linguística tenet su diritu de disporre de mezos de tradutzione in is duos sensois chi garantent s' esercitziu de is diritos imentados in custa deccrarazione.

Artículo 12

1. Dogna pessone tenet su diritu de isvilupare is propias atividades públicas in sa limba cosa sua ca custa est sa limba de su territóriu in ue bivit.
2. dogna pessone tenet su diritu de impreare sa limba cosa sua cun sa familla.

Artículo 13

1. Dogna pessone tenet su diritu de imparare una limba in su territóriu in ue bivit.
2. Dogna pessone tenet su diritu de podere foeddare prus limbis e de conoschere e impreare sa limba prus giusta a sa creschida personale o a sa mobilitade sociale, chentza pregiuditziu de is garantzias istabilidas in custa Decclarazione pro s' impreu de sa limba cosa sua in su territóriu cunsideradu.

Artículo 14

Is dispositziones de custa Decclarazione non podent essere interpretadas o impreadas contra de dogna atra norma o pràtica previdia dae unu regime internu o internatzionale prus favorevole a s' impreu de una limba in su territóriu chi est cosa sua.

SEGUNDU TÍTULU

Regime linguìsticu generale

Setzione I

Amministrazione pública e organismos oficiales

Artículu 15

1. Dogna comunidade linguìstica tenet diritu de podere impreare sa limba cosa sua comente limba ufiziale de su territóriu suu.
2. Dogna comunidade linguìstica tenet su diritu chi is autos giurídicos e amministrativos, is documentos públicos e privados e is iscrizioni in is rezistros públicos, iscritos in sa limba de su territóriu, benzant cunsiderados comente válidos e efetivos e chi nemos potzat nàrrere ca non da connoschet.

Artículu 16

Dogna pessone chi est in parte de una comunidade linguìstica tenet su diritu de impreare sa limba cosa sua in is raportos cun is poderes públicos e de s' intèndere risponder in custa limba. Custu diritu si apricat in manera uguale in is raportos cun is amministrazionies centrales, territoriales, locales o sopraterritoriales chi sunt cumpetentes in su territóriu in ue custa limba est propia.

Artículu 17

1. Dogna comunidade linguìstica tenet su diritu de tènnere a dispositzione e de otenere in sa propia limba dogna documentu ufiziale útile in su territóriu in ue custa limba est propia, cale chi siat su suportu de is documentos, su paperi o nastros magneticos.
2. Dogna formulariu, modelu o atru documentu amministrativu fatu cun suportu de paperi o magneticu o de is poderes públicos depet essere redadu e postu a dispositzione de su públicu in totu is limbas de is territórios inue est ativu su servitziu po ddos fàghere

Artículu 18

1. Dogna comunidade linguìstica tenet su diritu de esizare chi is leges e is atras dispositziones giuridicas chi da pertocant siant publicadas in sa limba propia de su territóriu cosa sua.
2. Is poderes públicos chi tenent prus de una limba territorialmente istorica in is campos de atzione depent pubblicare totu is leges e dispositziones de caratere generale in custas limbas, indipendentemente de su fatu ca is locutorescosa issoror cumprendan fintzes atras limbas.

Artículo 19

1. Is Assembreas de is rapresentantes depent adotare comente ufitziales sa limba o is limbas chi sunt istoricamente foeddadas in su territóriu in ue tenent sa rapresentantzia.
2. Custu diritu pertocat in misura uguale is limbas de is comunidades ispartzighinadas esaminadas in su artículo 1, coma 4.

Artículo 20

1. Dogna pessone tenet su diritu de impreare pro foeddare o pro iscriere, in is tribunale de giustítzia, sa limba istoricamente foedada in su territóriu in ue issos bivint. Is tribunales depent imprearesa limba propia a su territóriu in is atziones internas.
2. Si su sistema giurídicu de su Istadu diat a cumandare chi sa procedura sigat foras de su territóriu de origine de su chi si podet giudicare, sa limba de orízine depet essere muntentia etotu.
3. A dogna modu, dogna pessone tenet su diritu de essere giudicada in una limba chi podet essere cumprendia e foedada o de arratzire chentze de ispesa peruna s' assistentzia de unu interprete.

Artículo 21

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de esígere chi is iscriziones in is registros públicos benzant fatas in sa limba propia de su territóriu.

Artículo 22

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de esígere chi dogna autu notarile o ufficiale bogadu a campu de unu públicu ufficiale benzat redadu in sa limba propia a su territóriu in ue tenet cumpeténtzia su públicu ufficiale etotu.

SETZIONE II

Imparu

Artículo 23

1. S' imparu depet contribuire a favorire sa capacidade de líbbera espressione linguistica e culturale de is comunidades linguísticas de su territoriu in ue benit dispensada.
2. s' imparu depet contribuire a muntennere e a faghene crescere sa limba foeddada de sa comunidade linguistica de su territoriu in ue est dispensada.
3. S' imparu depet sempre essere a su servitziu de is diversidades linguísticas e culturales e favorire su istabilimentu de armonicos rapportos intra is diferentes comunidades linguísticas de su mundu intreu.
4. Postu in contu totu su chi prezedet dogna pessone tenet su diritu de imparare sa limba

seberada de issu.

Artículu 24

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de ditzidere cale depet essere su gradu de preséntzia de sa propia limba, comente limba veicolare e ogetu de istúdiu, e custu a totu is livellos de imparu aintru de su territóriu: prescolare, primariu, secundariu, ténnicu e professionale, universitariu e formatziones de sa gente manna.

Artículu 25

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de dispònner de totus is risorsas umanas e materiales necessàrias pro chi lòmpere su gradu aispetadu de preséntzia de sa propia limba in totu is livellos de s' imparu aintru de su territóriu: maistos bene formados, mètodos pedagogicos apropiados, libbros, finantziamentos, locales e atrezaduras, mezos ténnicos traditzionales e tecnologias avanzadas.

Artículu 26

Dogna comunidade linguistica tenet diritu a unu imparu chi permitat a totus de imparare una connoschentzia completa de sa propia limba in manera chi da potzat impreare in dogna campu de atividade, e diasi puru sa mentzus padronantzia possìbbile de dogna atra limba chi si desitzat de imparare.

Artículu 27

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu a un imparu chi cunsentit a is membros de imparare una connoschentzia de is limbas cullegada a is propias traditziones culturales, comente in limbas litterarias o sacras, in s' antigoriu limbas abituales de sa comunidade.

Artículu 28

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu a un imparu chi permitat a is membros cosa sua de imparare una connoschentzia aprofondia de su propiu patrimoniù culturale(istoria e geografia, letteratura, ecc.) e diasi puru sa mentzus padronantzia de dogna atra cultura chi si cherzat connòschere.

Artículu 29

1. Dogna pessone tenet su diritu de arretzire s' imparu in sa limba propia de su territóriu in ue bivit.
2. Custu diritu no escludit cussu de acesu a sa connoschentzia foeddada e iscrita in dogna atra limba chi siat utile a comunicare cun atras comunidades linguisticas.

Artículo 30

Sa limba e sa cultura de dogna comunidade linguistica depent essere ogetu de istúdiu e de crica a livellu universitariu.

SETZIONE III

ONOMASTICA

Artículo 31

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de preservare e impreare in totu is campos e in totu is ocasiones su sistema onomasticu.

Artículo 32

1. Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de impreare is toponimos in sa limba propia a su territoriu chi concernit, e custu fessit pro foeddare fessit pro iscriere e in totu is campos, pridados , pùbrics o privados.
2. Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de istabbilire, preservare e revisionare sa toponimia autoctona. Custa non podet essere ne isperdia , ne guastada arbitrariamente, ne sostituida si cambiat sa congiuntura política o atru.

Artículo 33

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de si designare in sa limba cosa sua. Nde sighit chi dogna tradutzione in un atra limba depet evitare denominatziones confundias o chi podent impiorare.

Artículo 34

Dogna pessone tenet su diritu de impreare su antroponimu cosa sua in sa limba sua in totu is campose tenet diritu a una trascrizione fonética su prus possíbbile fidele in un atru sistema graficu candu custu si at a rivelare necessàriu.

SETZIONE IV

MEDIA E NOVIDADES TECNOLOGICAS

Artículo 35

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de detzidere cale depet essere su gradu de presentzia de sa limba sua in is medios de comunicatzione de massa de su territoriu cosa sua, e custu fesit chi si tratet de medias locales e traditzionales fessit chi si tratet de medias prus mannos e de tecnologia prus avanzada, indipendentemente de su sistema de distribUZIONE o de su modu de trasmissione impreadu.

Artículo 36

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de disponnere de totus is medios umanos e materiales necesarios pro assure su gradu attendiu de presentzia de sa propia limba e de libbera espressione culturale in is medias de su propriu territoriu: personale formadu bene, fiantzia, locales e atrezaduras, medios tecnicos traditzionales e tecnologia avanzada.

Artículo 37

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de arretzire pro mesu de is medias una conoschentzia aprofondida de su patrimoni cultural (istoria e geografia, letteradura, ecc) diasi comente de dogna atra cultura chi is membros cherent connòschere.

Artículo 38

Is limbas e is culturas de totu is comunidades depent arretzire unu tratamentu giustu e non discriminante de is medias de totu su mundu.

Artículo 39

Is comunidades immentuadas in su artículo 1 commi 3 e 4, de custa decrarazione, diasi comente is grupos mentovados in su comma 5 de su artículo 1 etotu, tenet diritu a una ecua rappresentazione de sa limba issoro in is media de su territóriu in ue bivit e si movent. S' esercítziu de custu diritu depet essere in cuncordu cun s' esercítziu de is diritos de is atrus grupos o comunidades linguisticas de su territóriu.

Artículo 40

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de disponnere de atrezaduras informaticas adecuadas a su sistema linguisticu cosa sua, diasi comente de istrumentos e de prodotos informaticos in sa limba cosa sua , pro su iscopu de impreare a prenu su potenziale zadu dae custas tecnologias pro sa libbera espressione, s' educatzione, sa comunicatzione, s' editzione, sa tradutzioni e su tratamentu de s' informatzione e sa difusione culturale.

Setzione V

Cultura

Artículo 41

1. Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de impreare sa limba cosa sua, de da muntènnere in vida e de da afortigare in dogna manera de espressione culturale.
2. S' esercítziu de custu diritu si depet podere isvilupare a prenu chentza chi su logu de sa matessi comunidade no benzat ocupada in modu egemònicu dae una cultura istranza.

Artículo 42

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de crèschere a prenu in su propriu campu culturale.

Artículu 43

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de podere otenere is operas iscritas in sa propia limba.

Artículu 44

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de acedere a is programmas interculturales, mediante sa difusione deunainformazione suficiente e unu sostegnu a is atividades de aprendimentu de sa limba pro is istrantzos o a cussa de tradutzione, de dopiagiu de postsincronizatzione e de sottotitoladura.

Artículu 45

Dognacomunidade linguistica tenet su diritu de pretendere chi sa limbapropia a su territoriu ocupet unu postu prioritariu in is manifestatziones e in is servitzios culturales (bibliotecas, videotecas, cinemas, teatros, museos, archivos, folclore, industrias culturales e totu is atras espressiones de sa vida culturale).

Artículu 46

Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de preservare su propriu patrimoni linguistcu e culturale, fintzes in is manifestatziones materiales comente is archivos, is operas e is tribaglios de arte, sa realizatzione architettonica e is costruzziones isoricas o is epigrafes in sa propia limba.

Setzione VI

Campu sóciu- económicu

Artículu 47

1. Dogna comunidade linguistica tenet su diritu de istabilire s' impreu desa limba cosa sua in totu is atividades sociu - economicas de su propriu territoriu
2. Dogna membru de una comunidade linguistica tenet su diritu de disponnere in sa limba cosa sua de totu is mezos richistos a su esercitziu de sa propia atividade de tribagliu, comente is documentos e is tribaglios de referentzia, is modos de impreu, is cosas imprentadas de dogna genia o su materiale is calcoladores e is prodotos informaticos.
3. S' impreu de atras limbis in custu campu no podet essere preténdia si no pro cantu siat giustificada de sa natura de sa atividade professionale chi pertocat,In nesunu atru casu un atra limba prus noa podet impiticare o isperdere s' impreu de sa limba propia de su territóriu.

Artículu 48

1. In su territóriu de sa comunidade linguística dogna pessone tenet su diritu de impreare sa propia limba, cun prena valididade giuridica, in is transatziones economicas de dogna aratza, comente pro comporare o pro bendere benes e servitzios , pro is operatziones de banca, is polizas de s' assiguratzione is cuntratos de tribagliu o atru ancora.
2. Nessuna clausula de custos autos privados podet esclúdere o limitare s' impreu de una limba in su propiu territóriu.
3. In su territóriu de sa comunidade linguística dogna pessone tenet su diritu de dispònnere in sa propia limba de is documentos necessàrios a su cumprimentu de is operatziones apustis immentuadas, comente is istampados is assegnos, is cuntratos, is faturas, is distintas is ordinatzones e atru ancora.

Artículo 49

In su territóriu de sa comunidade linguística cosa sua dogna pessone tenet su diritu de impreare sa propia limba in totu is arratzas de organizatziones socio económicas, comente is sindacaos de is trabagliadores o padronales e is sótzios e is órdines profesionales.

Artículo 50

1. Dogna comunidade linguística tenet su diritu de pretendere una presentza predominante de sa limba sua in sa publicidade, in is isegnas de is negozijs, in is signales istradales e in s' aerzu de sa bidida.
2. In su territóriu de sa comunidade linguística dogna pessone tenet su diritu de beneficiare in sa limba cosa sua de una informatzione completa, a boghe o iscrita, asua de is prodotos e de is servitzios propostos dae is agentzias cumerciales e custu fessit pro is maneras de impreu chi pro is etichetas, is listas de ingredientes, sa publicidade, is garantzias e atru ancora.
3. Totu is indicatziones públicas chi pertocant sa siguresa personale depent essere espressadas in sa limba propia a su territóriu in ue si agatant e in cunditziones non inferiores a cussas de dogna atra limba.

Artículo 51

1. Dogna pessone tenet su diritu de impreare sa limba propia a su territóriu in is suas relatziones cun is impresas, is istabilimentos cummenrciales e is organismos privados e de pretendere chi ddos respondent in custas limbas.
2. Dogna pessone tenet su diritu, comente cliente, consumadore o utente, de pretendere de essere informadu, a boghe a pro iscritu in sa limba propia a su territoriu de is istabilimentos apertos a su públicu.

Artículo 52

Dogna pessone tenet su diritu de esercitare is suas atividades profesionales in sa limba propia a su territóriu, francu chi is funtziones chi pertocant su impreu richiedint s' impreu de atras limbas , comente capitat pro is maistos de limbas, a is tradutores o a is guidas.

DISPOSITZIONES DE ACIUNTA

SA DE UNU

Is poderes pùblicos, in is propios campos de atzione, depent pigare totus is misuras necessàrias pro apicare is diritos promulgados in custa decraratzione.

Prus in particolare, capitales internatzionales ant a depere essere destinados pro s' agiudu a s' esercítziu de is diritus linguísticos pro is comunidades chi non tenent risorsas.

Is poderes pùblicos, pro esémpiu, depent garantire s' agiudu necessàriu a sa codificatzione, a sa trascritzione e a s' imparu de is limbas de is diferentes comunidades, diasi comente a s' impreu de custa limbas de s' amministratzione.

SA DE DUOS

Is poderes pùblicos depent providire a fàghere in modu chi is autoridades , is organizatziones e is pessones de riferimentu siant informadas de is diritos e de is doveres chi nde calant dae custa decraratzione.

SA DE TRES

Is poderes pùblicos depent providire, in cuncordu cun sa lezislazione in vigore, is sanziones represivas de is atentados a is diritos linguísticos proclamados dae custa Decraratzione.

DISPOSITZIONES FINALES

SA DE UNU

Custa decraratzione proponit sa creatzione de unu Cunsìgiu de is limbas de is Natziones unidas.

Ispetat a s' assemblea generale de is natziones unidas su de pònner in càrriga custu Cunsìgiu, de definire is funtziones cosa sua e de nominare is membros.

A sa propria manera est de competenza su su de fàghere naschere unu organismu de diritu internatzionale incarigadu de difendere sa comunidade linguistica a sa lughe de is diritos reconotos in custa decraratzione.

SU DE DUOS

Custa decraratzione proponit e promovit sa creatzione de una cummissione mondiale de is diritos linguísticos non oficiales e cunsurtiva, cumposta de rapresentantes de is ONG e de otras organizatziones chi tenent interessu a is probblemas de diritu linguisticu.

Barcelona, 9 de lampadas de su 1996.

